ASIANTUNTIJALAUSUNTO 14.10.2024

Eduskunta
Ympäristövaliokunta

HE 119/2024 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi fossiilisen polttoaineen jakelun päästökaupasta

Suomen Omakotiliitto ry kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto ympäristövaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi fossiilisen jakelun päästökaupasta.

Omakotiliitto edustaa pientalo- ja vapaa-ajanasukkaita ja omistajia Suomessa, ollen alan ainoa valtakunnallinen edunvalvoja. Omakotiliitto on sitoutumaton ja yleishyödyllinen kansalaisjärjestö. Omakotiliitossa on jäseniä noin 70 000 (kotitaloutta), jotka kuuluvat lähes 230 paikalliseen jäsenyhdistykseen. Tarjoamme monipuolisia palveluita, neuvontaa (kuten rakentaminen, energia-asiat, lakineuvonta, pihaneuvonta) ja tietoa asumiseen liittyvästä lainsäädännöstä.

Omakotiliitto lausuu pientalo- ja vapaa-ajan asukkaiden lämmitysenergiaan liittyvien muutosten näkökulmasta. Lakiesitys vaikuttaa erityisesti arviolta 100 000 öljylämmitteisessä omakotitalossa asuvan kotitalouden taloudelliseen asemaan.

Johdantona lakiesityksen taustasta
Ehdotuksen mukaan säädetään uusi laki fossiilisen polttoaineen jakelun päästökaupasta, jolla työ- ja elinkeinoministeriön vastuulla pantaisiin täytäntöön muutettu päästökauppaa koskeva direktiivi (EU:n päästökauppadirektiivi2003/87/EC). Ehdotus koskee myös rakennusten erillislämmitystä, tieliikennettä ja eräiden muiden alojen päästökauppaa. Uuden päästökaupan toimeenpanosta vastaava viranomainen Suomessa olisi Energiavirasto. Esityksen mukaan perustettava uusi päästökauppajärjestelmä on pitkälti yhdenmukainen voimassa olevan yleisen päästökaupan kanssa.

Esityksen mukaan uuden fossiilisen polttoaineen jakelua koskevan päästökaupan neuvotteluihin liittyen sovittiin myös asetus uudesta Sosiaalisesta ilmastorahastosta (Social Climate Fund, SCF) (EU) 2023/955)), jonka tavoitteena on vähentää uuden päästökauppajärjestelmän aiheuttaman hinnannousun negatiivisia vaikutuksia haavoittuvassa asemassa oleville kotitalouksille, mikroyrityksille ja liikenteen käyttäjille ja edistää irtautumista fossiilisista polttoaineista. Rahaston kesto on 2026–2032.

Rahasto rahoitetaan polttoaineen jakelun päästökaupan huutokauppatuloista ja kansallisella osarahoituksella, jonka osuus on 25 prosenttia. Suomen maksut rahastoon huutokauppatuloilla rahoitetusta osuudesta 2026–2032 on 596 miljoonaa euroa. Suomen saanto SCF:stä on korkeintaan 348 miljoonaa euroa vuosina 2026–2032. Kansallisen rahoituksen määrä vuosina 2026–2032 on 116 miljoonaa euroa. Rahoitus myönnetään jäsenvaltion laatiman ilmastotoimien sosiaalisen tuen suunnitelman (SCP) perusteella, joka tulee toimittaa komissiolle 30.6.2025 mennessä. Artiklan 10 käyttökohteita ovat muun muassa:

*h) **energiatehokkuuden,** kaukolämpöjärjestelmien ja lämpöeristyksen parantamiseen ja tehokkaisiin uusiutuviin kaukolämmitys- ja kaukojäähdytysjärjestelmiin tähtäävät toimenpiteet tai toimenpiteet*

rakennusten pitkälle menevän ja vaiheittain pitkälle menevän perusparannuksen tukemiseksi Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2010/31/EU (*) mukaisesti alkaen energiatehokkuudeltaan heikoimpien rakennusten perusparannuksesta;

*h a) rahoitustuen tarjoaminen **pieni- ja keskituloisiin kotitalouksiin liittyviin sosiaalisiin näkökohtiin puuttumiseksi** muun muassa vähentämällä vääristäviä veroja sekä uusiutuvasta sähköstä perittävien verojen ja maksujen kohdennettu vähentäminen;*

Etusijalle olisi luvun IV mukaan asetettava kohteet, joilla vaikutetaan uuden päästökauppajärjestelmän sosiaalisiin näkökohtiin, joita ovat: ”toimenpiteet, joiden tarkoituksena on edistää rakennusten lämmityksen ja jäähdytyksen vähähiilistämistä, rakennusten energiatarpeiden vähentämistä tai rakennusten energiatehokkuusparannukset pienituloisissa kotitalouksissa.”

Esityksessä on arvioitu myös vaikutuksia rakennuksen lämmitykseen. Rakennusten lämmityksessä päästöoikeuden 50 euroa per hiilidioksiditonni, vaikutus lämmityspolttoöljyn hintaan jää pienemmäksi kuin toteutunut hinnan kuukausivaihtelu oli vuonna 2022. Tilastokeskuksen tietojen mukaan kevyen polttoöljyn hinta oli keskimäärin 170 senttiä/litra tammi-marraskuussa vuonna 2022. Täysin fossiilisen lämmityspolttoöljyn hinnankorotukseksi päästöoikeuden hinnalla 50 euroa/tonni muodostuisi 13,3 senttiä/litra eli 7,9 % vuoden 2022 keskihinnasta, jos muut tekijät kuten kustannusrakenne ja verotus säilyvät ennallaan. Pientalon 2 200 litran/v keskikulutuksella lisäkustannus olisi 294 euroa/vuosi. Erot vuosikulutuksessa voivat olla huomattaviakin, mutta suuri osa isommista aiemmin öljyä käyttäneistä arvonsa säilyttävistä rakennuksista on jo vaihtanut muuhun lämmitysmuotoon. Toisaalta rakennuksen huono kunto voi nostaa öljynkulutusta juuri sellaisten kotitalouksien kohdalla, jotka eivät kykene investoimaan perusparannuksiin.

Omakotiliiton näkemyksiä

Omakotiliitto tuo edelleen esille vakavan huolensa öljylämmitteisten omakotitaloasukkaiden mahdollisuuksista investoida tällä muutostahdilla. Erityinen huoli on ikäihmistä, joiden tilanne on myös tuotu esille vaikutusarvioissa. Esimerkiksi valtioneuvoston periaatepäätöksessä fossiilisesta lämmitysöljystä luopumisesta (YM/2024/17, 11.4.2024) on tunnistettu, että erityisesti öljylämmitetyissä kotitalouksissa suurin osa asukkaista on yli 65-vuotiaita. Esitetty muutos voi johtaa kohtuuttomaan tilanteeseen näiden kotitalouksien osalta ja lisätä energiaköyhyyttä.

Esityksessä on myös todettu, että käytännössä käytettävissä olleet avustukset ovat kohdentuneet pääosin ylimpään tuloluokkaan. **Omakotiliitto painottaa, että nyt on huolehdittava erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tilanteesta hyödyntämällä esimerkiksi sosiaalista ilmastorahastoa**. On huomattava, että valittavasta lämmitysratkaisusta riippuen, kustannukset voivat arvioiden mukaan olla muutamasta tuhannesta eurosta (esim. ilmalämpöpumppu, joita saatetaan tarvita useampi taloon) jopa kahteenkymmeneen tuhanteen euroon (esimerkiksi maalämpö).

Omakotiliiton katsoo, että **lakiesityksen vaikutuksia kuluttajille tulisi arvioida vielä käytettävissä olevien tulojen suhteen**. Nyt esimerkiksi oli valittu keskimääräinen öljynkulutus omakotitalossa, jossa arvioitiin kulujen nousevan 294 euroa vuodessa. On huomattava, että konkreettinen vaikutus kotitalouden asemaan vaihtelee suuresti tuloista. Omakotiliiton vuosittain teettämästä selvityksestä koskien asumismenojen osuutta käytettävissä olevista nettotuloista ilmenee selvästi, **että esimerkiksi yksinasuvien eläkkeellä olevien öljylämmitteisissä omakotitaloissa asuvien naisten osalta asumiskulujen rasitus talouteen on korkeinta**. Näissä tilanteissa **kotitalouden kyky**

tehdä tuhansien eurojen investointeja lämmitystavan muutoksiin on heikko. Samalla **päästökaupan takia nousevat lämmitysenergian eli lämmitysöljyn kustannukset lisäävät** entisestään kotitalouden **asumiskustannuksia.** Lisätietoja https://www.omakotiliitto.fi/app/uploads/2024/08/Asumismenot_2024_julkaisu_002.pdf

Omakotiliitto näkee tärkeänä fossiilisten polttoaineiden käytön vähentämisen ja kotien energiatehokkuuden parantamisen. Nämä vähentävät hiilidioksidipäästöjä ja edistävät ilmastotavoitteiden saavuttamista ja hyödyttää pitkällä aikavälillä myös omakotitalo- ja vapaa-ajan asukkaita puhtaamman ympäristön kautta. **Muutoksesta ei kuitenkaan saa aiheutua kohtuutonta lisärasitusta ja velvoitteita pientalo- ja vapaa-ajan asukkaille**. On myös huomattava, että **ilmastopäästöjä ei tule lisätä ennenaikaisten investointien takia**, tulisi hyödyntää laitteistojen tekninen käyttöikä mahdollisimman pitkään.

Omakotiliitto tuo esille myös seuraavia huomioita, voiko, ja jos niin minkälaisia vaikutuksia lakiesityksellä olisi omaisuudensuojaan, yksityisyydensuojaan ja miten päästöoikeuksien hallussapito voi koskea luonnollisia henkilöitä.

Liikenteen osalta Omakotiliitto toteaa, että erityisesti haja-asutusalueiden asukkailla auto on usein välttämätön kulkuneuvo. Esitetyt muutokset tulevat nostamaan myös liikkumisesta aiheutuvia kustannuksia, joka voi olla ongelma osalle kotitalouksista.

Huoltovarmuuden osalta Suomen olosuhteissa on varmistettava, että lämmitysenergiaa on saatavilla ympärivuotisesti. Omakotiliitto pohti, voiko uuden järjestelmän myötä syntyä huoltovarmuusriskejä, esimerkiksi markkinahäiriöitä päästöoikeuksien saatavuudessa, jotka voivat johtaa tilanteisiin, ettei polttoainetta ole ostettavissa. Tämä vaikuttaisi haitallisesti sekä omakotitaloihin että vapaa-ajan asuntoihin, jotka ovat riippuvaisia fossiilisista polttoaineista lämmityksessä, jos esimerkiksi pakkaskeleillä ei pystyisi tilaamaan ja saamaan lämmitysöljyä.

Omakotiliitto ehdottaa:

1. Luodaan siirtymäaika ja määräaikaiset (esimerkiksi viisi vuotta) tuki- ja avustusmuodot erityisesti haavoittuvassa asemassa oleville kotitalouksille siirtymiseksi fossiilisesta lämmitysöljystä ei fossiiliseen, jotta voidaan ottaa huomioon sekä talon että teknisten laitteiden käyttöikä ja elinkaaren vaihe.

a) Avustus öljylämmityskattilan päivittämiseksi vaihtamalla öljypolttimen liekinilmaisimen uuteen, jonka kustannukset ovat yleisten tietojen mukaan alle 1000 euroa, joka kompensoidaan kotitaloudelle sosiaalisesta ilmastorahastosta ja

b) Fossiilista polttoainetta myyvät tahot siirtyvät myymään fossiilitonta polttoöljyä näiden omakotitalojen lämmitykseen. Fossiilisen ja fossiilittoman polttoöljyn hintatasoero, joka on yleisten arvioiden mukaan noin 20–30 senttiä/litra, kompensoidaan kotitaloudelle sosiaalisesta ilmastorahastosta, esimerkiksi osana jotain olemassa olevaa avustus- tai tukikäytäntöä, esimerkiksi veroilmoitus. Samalla saadaan aikaan välittömästi tulokseksi päästövähennyksiä. Tässä vaihtoehdossa olisi mahdollista hyödyntää lämmitysjärjestelmän jäljellä olevaa teknistä käyttöikää, joka monissa vanhoissa taloissa on keskeinen myös talon elinkaaren kannalta. Tämä vähentää päästökuormitusta, kun vältytään ennenaikaisilta investoinneilta.

2.Omakotiliitto pitää hyvänä, että on jatkettu kotitalousvähennyksen kautta myönnettävää korotettua öljylämmityksestä luopumistukea.

3. Hallitusohjelmaan on kirjattu kotitalousvähennyksen kehittäminen tukemaan energiatehokkuusremontteja. Hyödynnetään sosiaalista ilmastorahastoa ja kehitetään Suomeen Ruotsin ”Grön teknik” – kaltainen erillinen määräaikainen energiatehokkuustuki (kohdentuen sekä työhön että laitteisiin), ja jonka suuruus olisi esimerkiksi 8000 euroa. Tukea voisi käyttää sekä fossiilisesta lämmityksestä luopumiseen että energiatehokkuuden parantamiseen. Tämä vähentää myös päästöjä, kun talon lämmitysenergian kulutus pienenee. Tällä voidaan vauhdittaa energiaremontteja ja parantaa myös rakennusalan työllisyyttä.

4. Tulee varmistaa riittävän pitkät siirtymäajat, jotta kotitalouksilla on useita vaihtoehtoja vähentää päästöjä tulevien taloremonttien yhteydessä.

Lopuksi Omakotiliitto toteaa, että viestintä on keskeisessä roolissa. Tulevista päätöksistä tulee tiedottaa selkeästi kotitalouksille, joita asia koskee ja kertoa mitä tukimuotoja heillä on käytettävissään.

Jatkamme mielellämme yhteistyötä asiassa.

Kunnioittavasti

Suomen Omakotiliitto ry

Marju Silander
toiminnanjohtaja

Ari Rehnfors
puheenjohtaja